

**TYÖ- JA TASA-
ARVOASIAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO
4/2001 vp**

Hallituksen esitys maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 3 päivänä huhtikuuta 2001 lähettäessään hallituksen esityksen maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta (HE 25/2001 vp) hallintovaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnan on annettava lausuntonsa hallintovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- erikoissuunnittelija Eeva Vattulainen, työministeriö
- ylitarkastaja Pekka Lampinen, opetusministeriö
- hallitussihteeri Pia-Liisa Heiliö, sosiaali- ja terveysministeriö

- apulaisoikeusasiamies Riitta-Leena Paunio
- suunnittelija Merja Mattila, Kaakkois-Suomen TE-keskus
- vastaanottokeskuksen johtaja Maiju Kouki, Joutsenon vastaanottokeskus
- vanhempi lakimies Sari Sirva, Pakolaisneuvonta
- neuvotteleva lakimies Antero Jaakkola, Suomen Kuntaliitto
- suunnittelupäällikkö Pertti Rauhio, Suomen Yrittäjät
- talouspoliittinen asiamies Simo Pinomaa, Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto TT.

Lisäksi Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK on lähettänyt valiokunnalle kirjallisen lausunnon.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annettua lakia. Lakiin lisättäisiin säännökset vastaanoton järjestämisestä Suomessa tilapäistä suojelua saaville henkilöille tilanteessa, jossa suuri joukko ihmisiä on lähtenyt kotiseudultaan pakoon aseellista selkkautta tai muuta väkivaltatilannetta taikka ympäristökatastrofia. Ensivaiheen kiireellistä vastaanottoa varten voitaisiin perustaa järjestelykeskuk-

sia. Jatkovastaanotto järjestettäisiin pääosin samantasoisena kuin nykyinen turvapaikanhakijoiden vastaanotto, mutta tilapäistä suojelua saavilla henkilöillä olisi kuitenkin laajempi oikeus terveydenhuollon palveluihin.

Vastaanottokeskusvaihe kestäisi keskimäärin kaksi vuotta. Tämän jälkeen ratkaistaisiin, voiko henkilö saada jatko-oleskeluluvan vai voiko hän palata tai voidaanko hänet palauttaa koti- tai

lähtömaahansa. Jatko-oleskeluluvan saanut henkilö tulisi pakolaisten vastaanoton piiriin.

Kohtuuttomuusperusteella oleskeluluvan saaneiden vastaanottamisesta aiheutuneita kustannuksia korvattaisiin kunnalle samoin perustein

kuin pakolaisen vastaanotosta aiheutuneita kustannuksia.

Esitys liittyy ulkomaalaislain muutokseen (HE 23/2001 vp), jossa ulkomaalaislakiin lisättäisiin säännökset tilapäisen suojelun antamisesta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Valiokunta pitää perusteltuna varustautumista joukkopakotilanteisiin järjestämällä tilapäistä suojelua, joka on pääosin samantasoista kuin pakolaisten vastaanotto. Tilapäistä suojelua saavien on tarkoitus voida palata kotiseudulleen. Tästä syystä on tärkeää, että heitä tuetaan kotimaahan jälleenasettauduttaessa tarvittavien tietojen ja taitojen hankinnassa sekä vahvistetaan heidän työllistymis- ja toimeentuloedellytyksiään. Tämä edellyttää lasten ja nuorten koulunkäynnin turvaamista sekä aikuisten ammattitaidon ja osaamisen kehittämistä. Valiokunta yhtyy hallituksen esityksen perusteluissa (s. 17) esitettyyn näkemykseen terveyden merkityksestä paluumuuton onnistumisen edellytyksenä ja pitää riittävien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämistä tärkeänä.

Tilapäistä suojelua saavat voisivat myös osallistua työelämään Suomessa oleskelunsa aikana. Valiokunta korostaa, että heidän työllistymisensä edistäminen edellyttää tehokasta kielikoulutusta.

Valiokunnan käsityksen mukaan on hyvä, että perheenyhdistämiseen voidaan ryhtyä myös tilapäisen suojelun aikana. Turvapaikka- ja oleskelulupaprosessi vie usein pitkään ja perheenjäsenen yhdistäminen, joka yleensä voi tapahtua vasta, kun lupa on jo myönnetty, vie vielä lisää aikaa. Kiinteät yhteydet omaan kulttuuriin ja lähipiiriin perheenjäseniin helpottavat perheen paluuta asuinmaahan olojen vakiinnuttua. Harkittaessa perheenyhdistämistä on hyvä ottaa huomioon myös mahdollisuudet perheenyhdistämiseen kotimaassa tai kolmannessa maassa, jonne perhesiteiden voidaan kokonaisuudessaan kat-

soa painottuvan. Tämä toivottavasti vähentää EU:n alueella jo olevien perheiden jäsenten siirtymistä maasta toiseen paremman paikan toivossa. Tähän on toisinaan käytetty jopa perheen pienimpiä ns. ankkurilapsina, mikä on aina lapselle kova ja vaurioittava tilanne.

Valiokunta pitää tarpeellisenä lakiehdotuksen 19 §:n 4 momentin muuttamista siten, että siinä lasten tarvitsemien palvelujen ohella otetaan huomioon myös kidutuksen, raiskauksen tai muun ruumiillisen tai seksuaalisen väkivallan uhrien tai muutoin muita heikommassa asemassa olevien palvelut. Samalla valiokunta kiinnittää huomiota ihmiskaupan uhreihin ja muulla tavoin maahanhoukuteluihin, jotka on pakotettu prostituutioon. Ihmiskauppa ja prostituutioon pakottaminen ovat lisääntyneet Euroopassa eivätkä ne ole vieraita ilmiöitä Suomessakaan. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että kyseistä säännöstä sovelletaan niin, että se kattaa myös tällaista väkivaltaa kokeneiden hoitoon ja tukemiseen liittyvät palvelut.

Alaikäiset turvapaikan hakijat

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota sellaisten alaikäisinä ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijoiden asemaan, jotka ovat Suomeen tultuaan täyttäneet 18 vuotta ja joiden perheen jälleenyhdistäminen ei syystä tai toisesta ole onnistunut. Nämä nuoret tarvitsisivat itsenäistymisensä tueksi heille erikseen suunnattuja tukipalveluita. Lastensuojelulain 34 §:n perusteella huostaanotetut ja sijaishuollossa olleet lapset voivat 18 vuotta täytettyään saada jälkihuoltona itsenäistymistään tukevia palveluita. Valiokunnan käsityksen mukaan yksin tulleiden pakolaislasten perustuslain 6 §:n mukainen yhdenvertainen kohtelu edellyttää, että heitä ei aseteta jälkihuol-

toa koskevien palvelujen osalta huonompaan asemaan kuin Suomessa vakinaisesti asuvia huostaanotettuja ja sijaishuollossa olevia lapsia. Valiokunta katsookin, että heidän tarvitsemansa tukipalvelut tulee turvata yhtäläisin perustein.

Ulkomaalaislain muutosehdotuksen mukaan tilapäisen suojelun aikana tehdyn turvapaikkahakemuksen käsittely raukeaa tilanteessa, jossa hakija muuttaa maasta pois. Säännöstä arvioitaessa tulisi valiokunnan mielestä kiinnittää erityistä huomiota alaikäisten, ja erityisesti tyttöjen, oikeusturvaan. Jo nyt Suomesta katoaa turvapaikka- ja oleskelulupaprosessien kuluessa sekä vielä luvan myöntämisen jälkeenkin alaikäisiä, joiden olosuhteista ei ole saatu lapsen kannalta tyydyttävää selkoa. Jos maasta poistuminen automaattisesti lakkauttaa turvapaikkatai oleskelulupaprosessin, ei kukaan valvo sellaisten lasten etua, jotka aikuiset ovat vastoin alaikäisen omaa tahtoa vieneet maasta. Lapsen oikeuksien sopimus ja myös ulkomaalaislaki edellyttävät, että lapsen mielipidettä kuullaan ja että se myös otetaan huomioon, kun häntä koskevia lupa-asioita ratkaistaan.

Kohtuuttomuusperusteella myönnetty oleskeluluvat

Kotouttamislakia esitetään muutettavaksi siten, että ulkomaalaislain 20 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan eli ns. kohtuuttomuusperusteella oleskeluluvan saaneiden henkilöiden vastaanoton kustannukset voitaisiin korvata kunnille. Valiokunta pitää tätä muutosta erittäin perusteltuna ja tarpeellisenä.

Kuten hallituksen esityksen perusteluissa (s. 20) on todettu, on lain soveltamiskäytännössä ryhdytty lisääntyvässä määrin myöntämään oleskelulupia kohtuuttomuusperusteella myös niissä tapauksissa, joissa aiemmin käytettiin "painavan humanitaarisen syyn" -perustetta ja joissa lain muutoksen jälkeen oli tarkoitus ryhtyä käyttämään "suojelun tarpeen" -perustetta. Valiokunta kiinnittääkin huomiota soveltamiskäytännön kehittymiseen lainsäätäjän tahdosta

poikkeavaan suuntaan ja esittää harkittavaksi kyseisen lainkohdan selventämistä.

Kun kohtuuttomuusperusteella oleskeluluvan saaneiden vastaanoton kustannuksia ei ole korvattu kunnille, on käytännössä ollut ongelmia sijoittaa näitä henkilöitä kuntiin ja saada heille tarvittavia palveluja. Erityisesti vastaanottokeskuspaikkakunnille on aiheutunut tästä ongelmia. Valiokunta katsookin, että tulisi selvittää mahdollisuudet korvata kyseiset kustannukset kunnille käytännön muuttumisesta eli 1.5.1999 lähtien.

Hallituksen esityksen perusteluissa on myös todettu (s. 20), että kohtuuttomuusperusteen nojalla oleskeluluvan saaneilla lapsilla ei ole perheen yhdistämisen mahdollisuutta Suomessa. Tämä johtuu säännöksestä, jonka mukaan kohtuuttomuusperusteella oleskeluluvan saaneen perheenjäsenelle voidaan myöntää lupa muuttaa Suomeen vain, jos muuttavan perheenjäsenen toimeentulo on turvattu. On selvää, ettei alaikäinen pysty täyttämään tätä ehtoa eikä siten voi saada perheenjäseniään Suomeen. Säännös on osoittautunut ongelmalliseksi, kun yksin maahan tulleille alaikäisille on viime aikoina lisäantuvasti myönnetty oleskelulupia kohtuuttomuusperusteella.

Oikeus perheen jälleenyhdistämiseen on yksin tulleiden lasten edun ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta keskeistä. Perheen yhdistämisen tärkeyteen on myös YK:n pakolaisjärjestö UNHCR kiinnittänyt huomiota alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijoiden asemaa koskevissa suosituksissaan. Valiokunta katsoo, että lapsen oikeus perheen jälleenyhdistämiseen tulisi turvata riippumatta siitä, minkä perusteen nojalla oleskelulupa myönnetään. Valiokunnan käsityksen mukaan säännöstä tulisi-kin muuttaa siten, ettei se kategorisesti estä yksin tulleita, kohtuuttomuusperusteella oleskeluluvan saaneita alaikäisiä saamasta perheenjäseniään Suomeen, vaan nämä tilanteet arvioidaan aina tapauskohtaisesti lapsen etu huomioon ottaen.

Lausunto

Lausuntonaan työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että hallintovaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 10 päivänä toukokuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jouko Skinnari /sd	Petri Neittaanmäki /kesk
vpj.	Jouni Lehtimäki /kok	Lauri Oinonen /kesk
jäs.	Tuula Haatainen /sd	Pirkko Peltomo /sd
	Pertti Hemmilä /kok	Tero Rönni /sd
	Kyösti Karjula /kesk	Raija Vahasalo /kok
	Risto Kuisma /rem	Jaana Ylä-Mononen /kesk.
	Esa Lahtela /sd	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.